

Војислав М. Бачанин, асистент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу

УДК: 336.1/.5(С. Дуканац)
DOI: 10.46793/XVIIIMajsko.1049B

КРАТКО ПОДСЕЋАЊЕ НА ДЕЛО ЉУБОМИРА С. ДУКАНЦА И ЊЕГОВЕ СТАВОВЕ О ПРЕДМЕТУ ЈАВНИХ ФИНАНСИЈА

Резиме

Текст представља покушај да се подсећањем на дело Љубомира С. Дуканца, врсног представника „београдске школе Јавних финансија“, укаже на неке значајне моменте у његовом раду, пружи оцена о његовим ставовима о предмету јавних финансија и допринесе неговању културе сећања. У првом делу рада пружа се осврт на неке детаље из његовог живота и указује на његов допринос теорији јавних финансија. Други део текста односи се на његове ставове поводом границе предмета јавних финансија и односа јавних финансија и финансијског права. Уместо закључка, у последњем делу рада, аутор констатује да би Дуканца требало сврстати међу представнике тзв. „савремене финансијске доктрине“ будући да је још тридесетих година прошлог века признавао аутономност финансијском (пореском) праву.

Кључне речи: Љубомир С. Дуканац, наука о финансијама, јавне финансије, финансијско право, пореско право.

1. Уводне напомене

Задовољење јавних потреба императив је сваке савремене државе. Прибављањем финансијских средстава (јавних прихода) и њиховом правилном употребом (извршењем јавних расхода) држава остварује једну од својих елементарних функција. Здраве јавне финансије основа су „производње“ јавних добара и услуга. „Последице евентуалних промашаја у финансијској делатности могу, пре свега, бити политичке природе (пад владе), а могу их, у крајњој линији, колективно понети бирачи (у виду општег пада животног стандарда, превисоких дажбина, хиперинфлације), који су пропустили да благовремено „казне“ неуспешну владу.“¹ Стога се познавање јавних финансија и финансијског права чини делићем политичке и медијске писмености која је неопходна за свакога ко претендује да самостално и самосвесно партиципира у

¹ Поповић, Д., *Наука о порезима и пореско право*, Будимпешта/Београд, 1997, стр. 11-12.

једном демократски уређеном друштву. Један од оних који је својим прегалаштвом прилично допринео развоју ове научне дисциплине у нас био је професор Љубомир С. Дуканац.

Наводи се да је „од осамдесетих година прошлога века његово научно дело почело (...) интензивније да се проучава“². Чини се да, ипак, још увек постоји простора (могуће и потребе) за једном систематичном анализом његовог рада. Значајније осврте на његово дело можемо пронаћи у форми кратких поглавља неколико публикација на тему економске теорије прве половине двадесетог века³ и историје београдског Правног факултета,⁴ као и у два реферата с једног научног симпозијума.⁵ Овај текст представља скромни прилог наведеним радовима и покушај да се подстакну научни посленици који се претежно баве економском историјом да се више позабаве његовим делом и да се, и на овај начин, допринесе неговању културе сећања.

2. Укратко о животу и делу Љубомира С. Дуканца

Рођен је 1910. године у породици угледног адвоката и истакнутог првака Демократске странке, Славка Дуканца. Школовао се у Бечу и Београду, а студије права окончао на београдском Правном факултету 1932. године. Три године касније, 1935. године, под менторством професора Милана Тодоровића, на истом факултету успешно је одбранио докторску дисертацију на тему преваљивања пореза.⁶ За наредне две године, колико је био у звању асистента-волонтера, објавио је две монографске студије – „Основни проблеми

² Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду: 1941-1945*. Књ. 3, Београд, 2005, стр. 324.

³ Благојевић, О., *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, Београд, 1980; Пејић, Л., *Развој економске мисли у југословенским земљама до првог и у Југославији између два светска рата*, Београд, 1986.

⁴ Кандић, Љ., *нав.дело*; Кандић, Љ., *Историја Правног факултета: 1905-1941*. Књ. 2, т. 1, Београд, 2002.

⁵ Лабус, М., *Допринос Љубомира Дуканца статистици привредних криза*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду: 1841-1941, Београд, 1994, стр. 411-422; Илић Попов, Г., *Основни проблеми опорезивања код Љубомира Дуканца*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду: 1841-1941, Београд, 1994, стр. 439-455.

⁶ Дуканац, Љ., *Преваљивање пореза: С нарочитим обзиром на прилике у Југославији*: докторска расправа брањена 7 јуна 1935, Правни факултет Универзитета у Београду, 1935.

порезивања⁷ и „Порез на промет“⁸, значајан број научних чланака, стручних осврта и предавања⁹ и задивљујући број приказа.¹⁰

Будући да су 1938. године расписани конкурси за место доцента или ванредног професора на два предмета на тадашњој Катедри науке о финансијама и народне економије Правног факултета у Београду, пријавио се на оба конкурса. Противкандидати су му били Јован Ловчевић и Гојко Грђић. Комисија је предложила Јована Ловчевића за Науку о финансијама, а Љубомира Дуканаца за Народну економију (како се тада називала Политичка економија).¹¹

Избором у звање постао је најмлађи доцент на тадашњем Београдском универзитету.¹² Писци реферата за његов избор оценили су да се ради о кандидату који поседује „дубоко познавање свих грана наше науке, велику верзираност у старој и новој литератури, познавање научних метода рада, марљивост при сакупљању статистичких података и вршењу анкете, одлучно

⁷ Дуканац, Љ., *Основни проблеми порезивања*, [б. и.], Београд, 1938.

⁸ Дуканац, Љ., *Порез на промет : теорије о подели пореза на непосредне и посредне – финансиска теорија пореза на промет – важнији финансиско-правни проблеми пореза на промет*, [б. и.], Београд, 1938.

⁹ Вид: Дуканац, Љ., *Положај адвокатског сталежа у доба кризе*, Правна мисао: Часопис нове генерације, бр. 1-2/1937, стр. 40-53; Дуканац, Љ., *Проблем сировина*, Правна мисао: Часопис нове генерације, бр. 9-10/1937, стр. 399-416; Дуканац, Љ., *Наука о финансијама на прекретници*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVI, бр. 1-2/1938, стр. 227-231; Дуканац, Љ., *Однос социологије и науке о финансијама*, Социолошки преглед, бр. 1/1938, стр. 131-140; Дуканац, Љ., *Реформа пореза на промет у Француској*, Југословенски економист, бр. 4/1938, стр. 288-293; Дуканац, Љ., *Рационална економија: Нов метод изучавања економских појава*, Југословенски економист, бр. 2/1938, стр. 83-101; као и: Дуканац, Љ., *Установа наслеђа*, Правна мисао бр. 8/1935; Дуканац, Љ., *Оправдање порезивања*, Правна мисао, бр. 8/1935; Дуканац, Љ., *Фашизам и привреда*, Правна мисао, бр. 9-10/1936, и Дуканац, Љ., *Однос политичког уређења и пореског система*, Правна мисао, бр. 9-10/1937 (нав. према: Кандић, Љ., *Историја Правног факултета : 1905-1941*. Књ. 2, т. 2, стр. 277).

¹⁰ Само у Архиву за правне и друштвене науке у наведеном периоду објављено је више од 15 његових приказа тада актуелних књига и часописа. Професорка Љубица Кандић навела је да се из списка објављених радова које је приложио приликом пријаве на конкурс за избор у звање доцента може видети да је у ове три године укупно објавио око четрдесет приказа (Вид: *исто*).

¹¹ Први противкандидат, Јован Ловчевић, у претходном периоду био је хонорарни професор Науке о финансијама на Правном факултету у Београду и вице-губернер Народне банке Краљевине Југославије, а други, Гојко Грђић, доцније ће постати део наставног кадра Економско-комерцијалне високе школе (данашњи Економски факултет Универзитета у Београду).

¹² Нав. према: Кандић, Љ., *Историја Правног факултета: 1905-1941*. Књ. 2, т. 2, стр. 276; Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду : 1941-1945*. Књ. 3, стр. 322.

заузимање ставова према разним теоријама и правцима и исто тако одлучно решавање спорних питања¹³.

У наредних неколико година није могао постати наставник оног предмета који је представљао његово изворно научно усмерење.¹⁴ Но, чини се да је прилично добро одговорио и изазовима Политичке економије. До окупације земље 1941. године, објавио је неколико радова из ове области¹⁵, једну монографију о привредном уређењу федералних држава¹⁶ и уџбеник у два тома за потребе студената Правног факултета – „Увод у народну економију“¹⁷. Запажен је и његов допринос на пољу приказа туђих књига (међу којима се, примера ради, налазе и дела Хајека, Мизеса, Лофанбиржеа, Ланга, итд).¹⁸ Како

¹³ Кандић, Љ, *Историја Правног факултета: 1905-1941*. Књ. 2, т. 2, стр. 278.

¹⁴ Како је истакао проф. емеритус Дејан Поповић приликом свечаног отварања семинара Јована Ловчевића на Правном факултету Универзитета у Београду, то је било стога што су „Науку о финансијама већ предавали професори Тодоровић и Ловчевић“ (https://www.sfd-ifa.rs/wp-content/uploads/2019/11/Profesori_Finansija_na_Pravnom_fakultetu_u_Beogradu.ppt, 23.04.2022)

¹⁵ Дуканац, Љ., *О објективности економске науке: приступно предавање на катедри за Народну економију Правног факултета у Београду, одржано 7 новембра 1938*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVII, бр. 6/1938, стр. 493-509; Дуканац, Љ., *Проблем побуде људске привредне делатности*, Југословенски економист, бр. 10/1938, стр. 723-752; Дуканац, Љ., *Економија и политика*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 4/1939, стр. 298-313; Дуканац, Љ., *Противречности у теорији васпитне заштите*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, бр. 5/1939, стр. 395-409; Дуканац, Љ., *Однос економије према психологији и социологији: сепарат*, [б. и.], Београд, 1940; Дуканац, Љ., *Новије синтетичке теорије о вредности: сепарат*, [б. и.], Београд, 1940;

¹⁶ Дуканац, Љ., *Привредно уређење федералних држава*, Политика и друштво, Београд, [б. г.]; У овој студији, која је највероватније објављена 1940. године, аутор је посветио пажњу и нечему што ће се озбиљније доктринарно разматрати тек у другој половини 20. века кроз тзв. теорију фискалног федерализма.

¹⁷ Дуканац, Љ., *Увод у народну економију: књига прва*, [б. и.], Београд, 1940; Дуканац, Љ., *Увод у народну економију : књига друга*, [б. и.], Београд, 1940; Премда је ово уџбеничко дело било касније прилично позитивно оцењивано као „концизно“ и „модерно тематски конципирано“ (вид: Лабус, *нав. дело*, стр. 411), занимљиво је да су и ове две књиге објављене без издавача, и то у форми рукописа. Штавише, прва је била публикована као шапирографисан текст. Слободни смо прихватити тезу академика Обрена Благојевића да професор Дуканац ни тај „Увод“ „није сматрао перфектуираним, већ само једним провизорним нацртом, који је за потребе студената штампао као рукопис“ (Благојевић, О., *нав. дело*, стр. 662).

¹⁸ Заинтересоване бих упутио на: Дуканац, Љ., *F.A. von Hayek: L'Economie dirigée en régime collectiviste, Paris 1939, стр. 303: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, 1-2/1939, стр. 176-178; Дуканац, Љ., *Henry Laufenburger, L'intervention de l'État en matière économique (Vol. IV. De la collection „L'économie politique contemporaine“, dirigée par Bertrand Nogaro), Париз, 1939, страна 362: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 3/1939, стр. 273-276; Дуканац, Љ., *Oskar Lange and*

је истакла професорка Љубица Кандић, „чини се да у том раздобљу није објављено ниједно значајније дело из области политичке економије и финансија у иностранству, а да га Дуканац није приказао у разним часописима, што указује на његову апсолутну обавештеност о најновијој литератури (...) као и на његову опседнутост књигом, која му је, по свему судећи, била и најбољи друг у животу“¹⁹.

Током нацистичке окупације делио је судбину многих левичарски и либерално настројених наставника универзитета. Премда је био један од потписника познатог Апела српском народу²⁰, у ноћи између 4. и 5. новембра 1941. године ухапшен је у тзв. антимаасонској акцији Гестапоа и Специјалне полиције заједно са још неколико наставника и сарадника Правног факултета (међу којима су били Ђорђе Тасић, Михаило Илић, Ђура Поповић, Борисав Благојевић, Јован Ђорђевић и Драгаш Денковић).²¹ Није негирао да је, подстакнут жељом свог оца, још као студент ступио у друштво слободних зидара, али је изјавио и да се не сећа имена старешина и чланова ложе „Истина“.²² Отпуштен је из логора на Бањици 27. новембра 1941. године,²³ али је, доцније, отпуштен и из службе „са губитком свих права на пензију и на повратак у службу“²⁴. Након удаљавања са Правног факултета, неко је време био запослен као чиновник у једном осигуравајућем друштву и хонорарно радио у библиотеци Народне банке.²⁵

По окончању Другог светског рата, враћа се на Правни факултет, најпре у звању доцента, да би доцније био изабран у звање ванредног професора, и то на предмету Наука о финансијама. Међу делима које је објавио у овом периоду нарочито се истичу монографске студије „Савезнички новчани планови у

Fred M. Taylor, On the Economic Theory of Socialism with a preface by Benjamin E. Lippincott, The University of Minnesota press, Minneapolis, Minnesota, 1938, стр. 142: приказ, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 4/1939, стр. 378-380.

¹⁹ Кандић, Љ., *Историја Правног факултета: 1905-1941. Књ. 2, т. 2, стр. 279.*

²⁰ Вид: Апел српском народу, *Ново време*, среда, 13.08.1941, стр. 1.

²¹ Нав. према: Тркуља, Ј., *Репресија на Правном факултету у Београду (1941-1946)*, *Hereticus*, бр. 1-2/2020, стр. 96.

²² Нав. према: Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду: 1941-1945. Књ. 3, стр. 322-323*; Куриозитетом се чини то да се међу члановима ложе „Истина“ наводе и његов отац Славко Дуканац (као један од њених оснивача) и његов колега, професор Јован Ловчевић (вид: Ненезић, З., *Масони у Југославији: (1764-1980): преглед историје слободног зидарства у Југославији: прилози и грађа*: треће, допуњено издање, Београд, 1988, стр. 589-590).

²³ Делује занимљиво да се датум његовог отпуста поклапа са датумом слања изјашњења о припадности масонској ложи које је Министарство просвете преко Ректората захтевало од Дуканца, на шта указује и професорка Кандић (Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду: 1941-1945. Књ. 3, стр. 323*).

²⁴ Ненезић, З., *нав. дело*, стр. 481.

²⁵ Нав. према: Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду: 1941-1945. Књ. 3, стр. 323.*

другом светском рату²⁶ и „Индекси конјунктурног развоја Југославије: 1919-1941“²⁷, као и превод тада најпознатије књиге о совјетском систему јавних финансија Михаила Ивановича Боголепова.²⁸ Може се пронаћи податак да је Дуканац иза себе оставио и нека недовршена дела – рукопис „О развоју југословенске привреде између два светска рата“²⁹ и рукопис једног дела уџбеника „Јавне финансије“³⁰.

Упркос бројним обавезама на факултету, узео је учешће и у изградњи финансијског и монетарног система нове државе (обављао је различите функције у Министарству финансија, био члан Стручног савета министра финансија ФНРЈ, члан Управног одбора Народне банке, Поштанске штедионице, итд).³¹ Према речима Драгослава Аврамовића „после ослобођења, иако већ тешко болестан, Дуканац је са огромном енергијом учествовао у спровођењу (...) монетарне реформе и у изградњи (...) новог фискалног система. У комисијама које су по овим питањима радиле, његова гледишта су по правилу представљала основу за доношење принципијелних решења.“³²

Након тешког обољења на плућима, лечио се у Швајцарској, али је убрзо подлегао болести.³³ Умро је 1949. године у својој 39. години живота.

3. О предмету јавних финансија и односу ове дисциплине према финансијском праву

Дуго се финансијска активност државе изучавала искључиво у оквиру економске дисциплине која се назива(ла) Наука о финансијама (*Finanzwissenschaft* – нем, или *Scienza delle finanze* – ита.) или Јавним финансијама (*Public Finance* – енг, или *Общественные финансы* – рус.).³⁴ Све до краја Првог светског рата није се признавала правна дисциплина која ће

²⁶ Дуканац, Љ., *Савезнички новчани планови у Другом светском рату*, Београд, 1946.

²⁷ Дуканац, Љ., *Индекси конјунктурног развоја Југославије: 1919-1941: Индексне числа конјунктурног развоја в Југославиј: 1919-1941: Yugoslav business cycles: (index numbers : 1919-1941*, Београд, 1946.

²⁸ Боголепов, М., *Совјетски финансијски систем : превео с руског Љубомир С. Дуканац*, Београд, 1946.

²⁹ Кандић, Љ., *Историја Правног факултета: 1905-1941*. Књ. 2, т. 2, стр. 279; Аврамовић, Д., *нав. дело*, стр. 121.

³⁰ Благојевић, О., *нав. дело*, стр. 640.

³¹ Нав. према: *исто*, стр. 324.

³² Аврамовић, Д., *Љубомир С. Дуканац: (1910-1949)*, *Анали Правног факултета у Београду*, бр. 1/1953, стр. 121.

³³ Нав. према: *исто*, стр. 639.

³⁴ Подсећања ради, наука о финансијама је „економска дисциплина, системична и аутономна, која се бави изучавањем појава и феномена који су у вези са финансијском активношћу субјеката јавног права“ (Ловчевић, Ј., *Институције јавних финансија : пето издање*, Београд, 1993, стр. 11).

изучавати финансијскоправне феномене са становишта правне науке. Правни аспекти, било порески, било буџетски, представљали су неретко само осврте у уџбеницима или фигурирали као њихови нормативни прилози.

Током двадесетих и тридесетих година прошлог века, у европској доктрини јавних финансија водила се дебата о односу јавних финансија и финансијског права. Према једном приступу – „унитарном“, „органском“ или „интегралном“ – полазило се од јединства финансијског акта и сматрало да постоји органска веза јавних финансија и финансијског права. Према другом – „унилатералном“ – захтевало се издвајање финансијског права (односно дезинтеграција ове дисциплине) будући да се јавним финансијама прилази преваходно са економског, а финансијском праву са правног становишта.³⁵

У погледу границе јавних финансија професор Дуканац је (као и уосталом за сва друга питања која је разматрао) изнео прво ставове других теоретичара (покушавајући, притом, да бројна различита мишљења синтетизује), па тек потом изнео и свој суд.³⁶ Није оспорио право науци о финансијама „на назив науке“³⁷, али је оценио да би проучавање свих питања државних расхода представљало преширок задатак ове дисциплине (да би се на тај начин зашло у сферу политике и направила једна „површно-енциклопедијска наука“), док би анализа само легислативе приходне стране јавнофинансијског феномена довела до тога да се она сведе на ниво обичне технике или вештине.³⁸ Према његовом схватању, основна питања и проблеми „државног газдовања“ представљају: проблем прибирања државних прихода; проблем дејстава тог прибирања на народну привреду; проблем расподеле пореског терета; проблем уравнотежавања државних прихода и расхода; и проблеми који се јављају као подврсте ових проблема.³⁹ Другим речима, анализи јавних расхода требало би

³⁵ Чини се да је ова дебата данас превазиђена. Иако нам нису познати савремени аутори који оспоравају значај јавних финансија за продубљеније разумевање финансијских феномена, приличан број њих у својим системским делима посебно разматра проблеме пореског и буџетског права, а такав приступ често намећу и дидактички разлози, нарочито на правним факултетима. О различитим приступима односу јавних финансија и пореског права заинтересоване бих упутио на: Поповић, Д., *Пореско право: двадесето издање*, Београд, 2021, стр. 23-27.

³⁶ Разликовао је три приступа: према првом (Лероа-Болије, Конрад, Хајдрих и други) – наука о финансијама требало би да се бави само питањем прикуљања јавних прихода; према другом (Еберг, Фелдеш, Грацијани, Тодоровић и други) – наука о финансијама требало би да уз проблем прихода изучава и дејства која прибирање прихода оставља на народној привреди, а, према трећем (Штајн, Бестејбл и други) – наука о финансијама морала би да се бави како државним приходима тако и њеним расходима (вид: Дуканац, Љ., *Основни проблеми порезивања*, стр. 5-10).

³⁷ Исто, стр. 4.

³⁸ Исто.

³⁹ Вид: исто, стр. 12.

да припада значајно место у оквиру јавних финансија, али би се таква анализа ваљала ограничити само на питање дејстава, не и оправданости јавних расхода.

У свом познатом делу „Основни проблеми порезивања“ Дуканац је изложио „критици у немачкој литератури распрострањено схватање по коме се наука о финансијама посматра само са чисте правне стране, схватање по коме је довољно упознати правни склоп једне државе да би се разумеле и њене финансијске појаве, јер се извор јавних финансија налази у позитивним законима“.⁴⁰ Он се у овој студији заиста „није бавио питањем односа између науке о финансијама и финансијског права“⁴¹, међутим, о његовом ставу поводом овог питања могли бисмо донети посредан закључак будући да је подвргао анализи прво системско дело пореског права на овим просторима, књигу Алфреда Лајтнера,⁴² и приказао неколико страних уџбеника јавних финансија.

Књизи у којој је „први пут (...) у првој југословенској држави материја пореског права еманципована из науке о финансијама, као економске дисциплине, а да то није учињено тако што би се у уџбенику финансијалне знаности, односно науке о финансијама додао какав анекс са прегледом норми из важећих пореских закона“⁴³, Дуканац је пришао као и другим значајним делима које је приказивао – прилежно и одговорно, успут износећи и свој темељно образложен суд поводом одређених ауторских аргумената. За разлику од свог професора, Милана Тодоровића, који се није освртао на однос јавних финансија према финансијском праву⁴⁴, оценио је да је пореско право, та „млада наука“, „део јавног права а не економске науке, гледиште које код нас нажалост још није сасвим продрло“.⁴⁵ Није оспорио аутономност финансијског права као једне правне дисциплине која се разликује од економске – јавних

⁴⁰ Поповић, Д., *Однос науке о финансијама и финансијског права: Европске тенденције и београдски професори*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду : 1841-1941: реферати са симпозијума одржаног 9. и 10. априла 1992, Београд, 1994, стр. 430.

⁴¹ Исто.

⁴² Вид: Leitner, A., *Увод у студиј порезног права*, Загреб, 1939.

⁴³ Поповић, Д., *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, Београд, 2020, стр. 242.

⁴⁴ Професор Тодоровић пружио је само свој коментар на однос науке о финансијама и науке о порезима (тзв. „теорије и праксе порезивања“) и закључио да дисциплина која изучава порески систем саставни део јавних финансија те да се, будући да се користе истим методом, ту „нема шта новог казати“ (Вид: Тодоровић, М., *Наука о финансијама. 1. Наука о порезима / написао Милан Тодоровић*, Београд, 1930, стр. 18-19). Професор емеритус Дејан Поповић оценио је да се из излагања Тодоровића о овом питању „не показује да је пратио допринос немачких правника развоју пореског права током двадесетих и тридесетих година“ (Поповић, Д., *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, стр. 245).

⁴⁵ Дуканац, Љ., *Alfred Leitner, Uvod u studij Poreznog prava, Zagreb, 1939, страна 399: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, бр. 4/1939, стр. 377.

финансија⁴⁶, и само је подсетио на то да је за „добро разумевање пореског права корисно извесно познавање финансиске [sic] науке, као и (...) да је у многим монографијама целисходније упоредно обрађивање финансиске [sic] теорије и финансиског [sic] права“⁴⁷. Прихватио је ауторово образлагање порескоправног односа,⁴⁸ а изразио неслагање поводом његовог става да би пореско право у ширем смислу требало да обухвата још и пореску историју и пореску политику, са аргументом да „ниједна од ових дисциплина не употребљава методе правних наука“⁴⁹. На крају, подвргао је критици Лајтнеров термилошки избор за законски опис чињеничног стања. Уместо речи „порески учин“ предложио је, као прихватљивији, термин „пореска чињеница“ (*Steuertatbestand* – нем.).⁵⁰

О Дуканчевом ставу о питању односа јавних финансија и финансијског права могли бисмо закључити и на основу приказа једног краћег дела из нацистичке Немачке.⁵¹ Негативно оценивши методолошке основе ове књиге, нарочито је нагласио: „Мада је предвиђена као краћи уџбеник, она истовремено

⁴⁶ Слично професору Јовану Ловчевићу који је сматрао да се финансијски феномени могу тројако испитивати – путем теоријске Науке о финансијама, помоћу финансијске политике и финансијског права. Будући да је Ловчевић свој познати уџбеник „Институције јавних финансија“ објавио тек пред крај своје академске каријере (шездесетих година прошлог века), о његовим ставовима у периоду између два рата можемо закључити посредно, преко његових скрипти (односно литографисаног текста његових предавања) под називом „Наука о финансијама са финансијским законодавством“, које највероватније датирају из 1933. године (нав. према: Поповић, Д, *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, стр. 246).

⁴⁷ Дуканац, Љ., *Alfred Leitner*, стр. 377; Као сликовит аргумент за овакав (неспоран и неоспорив) став, Дуканац је искористио дефиницију пореза: „Пореско-правна дефиниција полази (као и у свим правним наукама) од законског текста систематизујући на тај начин једно озваничено гледиште, док је за науку о финансијама потпуно без значаја законодавчево гледиште те истражује само економску природу разних јавних дажбина и према њој одређује дефиницију пореза. Зато је и могуће да по финансиском [sic] праву многе таксе и непосредни порези буду сматрани за посредне порезе јер их је законодавац случајно овамо уврстио док у науци о финансијама тога не може да буде“ (*Исто*, стр. 378).

⁴⁸ „Поставивши дефиницију пореза Л. (Лајтнер – В.Б.) врло лепо истиче да тиме још никако нису одређени сви елементи пореског односа јер је то однос између јавневласти и пореских платаца. Пореско право може да се схвати као субјективно и као објективно“ (*Исто*, стр. 378).

⁴⁹ *Исто*, стр. 379.

⁵⁰ *Исто*, стр. 378.

⁵¹ Дуканац, Љ., *Wilhelm Andreae, Leitfaden der Finanzwissenschaft, Grundsätze und Tatsachen aus der jüngsten deutschen Staatswirtschaft, Jena, 1938, страна 158: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVII, бр. 4/1938, стр. 371-372.

обрађује и финансиску [*sic*] теорију и финансиско [*sic*] право не подвлачећи разлику између ових двеју тако различитих дисциплина.⁵²

4. Уместо закључка

Изрицање суда о било чијем животу и делу чини се прилично неугодним задатком. Каткад, то уме бити и неумесно. Но, може се констатовати да је Љубомир С. Дуканец био врсни представник „београдске школе Јавних финансија“. Камен који је он уградио у темеље ове научне дисциплине уопште није мали, а, нажалост, само можемо нагађати у којој мери је могао бити и већи.

Чини се јасним да би се према негдашњој дихотомiji „класичари“ vs представници „савремене финансијске доктрине“ он морао сврстати у ове друге. У прилог овакве оцене може нам послужити његов став поводом тада актуелне дебате о односу јавних финансија и финансијског права. Он није оспоравао значај интердисциплинарности јавних финансија за продубљеније разумевање јавнофинансијских феномена, али је још тада признавао посебност финансијском (пореском) праву.

Иако се у литератури може пронаћи перципирање Дуканца као „ученог марксисте“⁵³, пре би се могао стећи утисак да је он само био „под очигледним утицајем марксизма“⁵⁴, „под снажним утицајем марксистичког схватања друштва“⁵⁵, неко „коме је социјалистичка идеја била блиска, мада не у стаљинистичком облику“⁵⁶. Дакако, неретко је у радовима наводио ставове бројних марксистичких и про-марксистичких аутора, неке од таквих ставова и сâм прихватао, али тек након што би упознао читаоце и са другим схватањима и тумачењима одређеног јавнофинансијског (или економског) проблема и пружио своје аргументе. Делује да се прилично клонио догматског приступа било чему. Можда би примереније било оценити да је одмеравао различите левичарске и антифашистичке идеје, али би и такав један изричит суд захтевао дубљу интердисциплинарну анализу његовог дела.

⁵² Исто.

⁵³ Лабус, М., *нав. дело*, стр. 411.

⁵⁴ Илић Попов, Г., *нав. дело*, стр. 439.

⁵⁵ Поповић, Д., *Однос науке о финансијама и финансијског права*, стр. 429.

⁵⁶ Мијатовић, Б., *Прилог проучавању српске економске мисли после II светског рата*, Економска мисао, бр. 1-2/1998, стр. 3.

*Vojislav M. Bačanin, Assistant
Faculty of Law, University of Kragujevac*

A BRIEF REMINDER OF THE WORK OF LJUBOMIR S. DUKANAC AND HIS VIEWS ON THE SUBJECT OF PUBLIC FINANCE

Summary

By recalling the work of Ljubomir S. Dukanac, an outstanding representative of the "Belgrade School of Public Finance", this text is an attempt to indicate some important moments of his work, appraise his views on the subject of public finance and contribute to fostering a culture of remembrance. The first part of the paper provides an overview of certain details from his life and points to his contribution to the theory of public finance. The second part of the text refers to his views on the boundaries of the subject of public finance and the relationship between public finance and financial law. Instead of concluding, in the last part of the paper, the author states that Dukanac should be classified among the representatives of the so-called "contemporary financial doctrine" since he recognized the autonomy of financial (fiscal) law already during the nineteen-thirties.

Key words: *Ljubomir S. Dukanac, financial sciences, public finances, financial law, fiscal law.*

Литература

- Аврамовић, Д., *Љубомир С. Дуканац: (1910-1949)*, Анали Правног факултета у Београду, бр. 1/1953.
- Апел српском народу, *Ново време*, 13.08.1941.
- Благојевић, О., *Економска мисао у Србији до Другог светског рата*, Београд, 1980.
- Боголепов, М., *Совјетски финансијски систем: превео с руског Љубомир С. Дуканац*, Београд, 1946.
- Дуканац, Љ., *Alfred Leitner, Uvod u studij Poreznog prava, Zagreb, 1939, страна 399: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, бр. 4/1939.
- Дуканац, Љ., *Wilhelm Andrae, Leitfaden der Finanzwissenschaft, Grundsätze und Tatsachen aus der jüngsten deutschen Staatswirtschaft, Jena, 1938, страна 158: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVII, бр. 4/1938.
- Дуканац, Љ., *Економија и политика*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 4/1939.

- Дуканац, Љ., *Индекси конјунктурног развоја Југославије : 1919-1941: Индексные числа конъюнктурного развития в Югославий: 1919-1941: Yugoslav business cycles: (index numbers): 1919-1941*, Београд, 1946.
- Дуканац, Љ., *Наука о финансијама на прекретници*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVI, бр. 1-2/1938.
- Дуканац, Љ., *Новије синтетичке теорије о вредности: сепарат*, [б. и.], Београд, 1940.
- Дуканац, Љ., *Однос економије према психологији и социологији: сепарат*, [б. и.], Београд, 1940.
- Дуканац, Љ., *Однос социологије и науке о финансијама*, Социолошки преглед, бр. 1/1938.
- Дуканац, Љ., *О објективности економске науке : приступно предавање на катедри за Народну економију Правног факултета у Београду, одржано 7 новембра 1938*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVII, бр. 6/1938.
- Дуканац, Љ., *Oskar Lange and Fred M. Taylor, On the Economic Theory of Socialism with a preface by Benjamin E. Lippincott, The University of Minnesota press, Mineapolis, Minnesota, 1938, стр. 142: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 4/1939.
- Дуканац, Љ., *Основни проблеми порезивања*, [б. и.], Београд, 1938.
- Дуканац, Љ., *Положај адвокатског сталежа у доба кризе*, Правна мисао: Часопис нове генерације, бр. 1-2/1937.
- Дуканац, Љ., *Порез на промет : теорије о подели пореза на непосредне и посредне – финансиска теорија пореза на промет – важнији финансиско-правни проблеми пореза на промет*, [б. и.], Београд, 1938.
- Дуканац, Љ., *Преваљивање пореза: С нарочитим обзиром на прилике у Југославији: докторска расправа брањена 7 јуна 1935*, Правни факултет Универзитета у Београду, 1935.
- Дуканац, Љ., *Привредно уређење федералних држава*, Политика и друштво, Београд, [б. г.].
- Дуканац, Љ., *Проблем сировина*, Правна мисао : Часопис нове генерације, бр. 9-10/1937.
- Дуканац, Љ., *Проблем побуде људске привредне делатности*, Југословенски економист, бр. 10/1938.
- Дуканац, Љ., *Противречности у теорији васпитне заштите*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, бр. 5/1939.
- Дуканац, Љ., *Рационална економија: Нов метод изучавања економских појава*, Југословенски економист, бр. 2/1938.
- Дуканац, Љ., *Реформа пореза на промет у Француској*, Југословенски економист, бр. 4/1938.
- Дуканац, Љ., *Савезнички новчани планови у Другом светском рату*, Београд, 1946.
- Дуканац, Љ., *Увод у народну економију : књига прва*, [б. и.], Београд, 1940.
- Дуканац, Љ., *Увод у народну економију : књига друга*, [б. и.], Београд, 1940.
- Дуканац, Љ., *F.A. von Hayek: L'Economie dirigée en régime collectiviste, Paris 1939, стр. 303: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXIX, бр. 1-2/1939.
- Дуканац, Љ., *Henry Laufenburger, L'intervention de l'État en matière économique (Vol. IV. De la collection „L'economie politique contemporaine“, dirigée par Bertrand Nogaro), Париз, 1939, страна 362: приказ*, Архив за правне и друштвене науке, књ. XXXVIII, бр. 3/1939.

- Илић Попов, Г., *Основни проблеми опорезивања код Љубомира Дуканца*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду: 1841-1941, Београд, 1994.
- Кандић, Љ., *Историја Правног факултета : 1905-1941. Књ. 2, т. 1*, Београд, 2002.
- Кандић, Љ., *Историја Правног факултета у Београду: 1941-1945. Књ. 3*, Београд, 2005.
- Лабус, М., *Допринос Љубомира Дуканца статистици привредних криза*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду: 1841-1941, Београд, 1994.
- Leitner, A., *Увод у студиј порезног права*, Загреб, 1939.
- Ловчевић, Ј., *Институције јавних финансија: пето издање*, Београд, 1993.
- Мијатовић, Б., *Прилог проучавању српске економске мисли после II светског рата*, Економска мисао, бр. 1-2/1998.
- Ненезић, З., *Масони у Југославији: (1764-1980) : преглед историје слободног зидарства у Југославији: прилози и грађа: треће, допуњено издање*, Београд, 1988.
- Пејић, Л., *Развој економске мисли у југословенским земљама до првог и у Југославији између два светска рата*, Београд, 1986.
- Поповић, Д., *Наука о порезима и пореско право*, Будимпешта/Београд, 1997.
- Поповић, Д., *Однос науке о финансијама и финансијског права : Европске тенденције и београдски професори*, у: Научно наслеђе Правног факултета у Београду: 1841-1941: реферати са симпозијума одржаног 9. и 10. априла 1992, Београд, 1994.
- Поповић, Д., *Пореско право*: двадесето издање, Београд, 2021.
- Поповић, Д., *Унификација пореског права у првој југословенској држави*, Београд, 2020.
- Тодоровић, М., *Наука о финансијама. 1, Наука о порезима / написао Милан Тодоровић*, Београд, 1930.
- Тркуља, Ј., *Репресија на Правном факултету у Београду (1941-1946)*, Hereticus, бр. 1-2/2020.
- https://www.sfd-ifa.rs/wp-content/uploads/2019/11/Profesori_Finansija_na_Pravnom_fakultetu_u_Beogradu.ppt.